
**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

УДК 658:65.012.8

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-4>**Головко В.О.**

аспірант

ДННУ «Академія фінансового управління»

Golovko Vladyslav

State educational-scientific institution

«Academy of Financial Management»

**ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ВИКЛИКІВ,
РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ****DESCRIPTION OF THE MAIN CHALLENGES, RISKS
AND THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF STATE
UNDER THE CONDITIONS OF GLOBAL INSTABILITY**

Охарактеризовано сутність таких понять, як «виклик», «ризик» і «загроза» в контексті забезпечення економічної безпеки держави. Визначено, що під ризиками слід розуміти таку ймовірність, яка може привести до виявлення нових можливостей для розвитку і водночас може стати серйозною небезпекою, яка призведе до руйнації системи економічної безпеки. Визначено, що загрози економічній безпеці держави в умовах глобальної нестабільності слід розуміти як такі негативні явища, що своїм впливом можуть утворити небезпеку, яка призведе до кризового розвитку на території всієї країни. Проведено аналіз основних викликів економічній безпеці держави в умовах глобальної нестабільності. Встановлено, що виклики економічній безпеці держави можна розглядати як такі явища та процеси, поява яких може привести до трьох різних результатів: стати реальною загрозою для економічної безпеки, позитивно вплинути на розвиток і взагалі не мати жодного ефекту.

Ключові слова: виклики, ризики, загрози, економічна безпека держави, глобальна нестабільність.

Охарактеризована сутність таких понять, як «вызов», «риск» и «угроза» в контексте обеспечения экономической безопасности государства. Определено, что под рисками следует понимать такую вероятность, которая может привести к выявлению новых возможностей для развития и одновременно может стать серьезной опасностью, которая приведет к разрушению системы экономической безопасности. Определено, что угрозы экономической безопасности государства в условиях глобальной нестабильности, следует понимать как негативные явления, которые своим влиянием могут образовать опасность, ведущую к кризисному развитию на территории всей страны. Проведен анализ основных вызовов экономической безопасности государства в условиях глобальной нестабильности. Установлено, что вызовы экономической безопасности государства можно рассматривать как явления и процессы, появление которых может привести к трем разным результатам: стать реальной угрозой для экономической безопасности, положительно повлиять на развитие и вообще не иметь никакого эффекта.

Ключевые слова: вызовы, риски, угрозы, экономическая безопасность государства, глобальная нестабильность.

Today, the level of globalization is growing so rapidly that not all countries keep pace with this pace and for them this process itself becomes a new challenge in which it is necessary to adapt their political, cultural and economic system as soon as possible. In the period of accelerated pace of globalization, transformational processes can increase social inequality, undermine the traditional social system, create an imbalance at the macroeconomic level and harm the environment. All this and many other phenomena increase global instability in the world, which poses new challenges for the economic security of each state. It is the economic security of the state that is very sensitive to new global challenges,

risks, threats and dangers, since its direct support process directly depends not only on internal stability within the country, but also on the ability to successfully adapt to changes in the external environment. The main objective of the study is to identify the main challenges, risks and threats to the economic security of the state in the context of global instability. The essence of such concepts as "challenge", "risk" and "threat" in the context of ensuring the economic security of the state is characterized. It was emphasized that risks should be understood as such a probability that can lead to the identification of new opportunities for development and at the same time can become a serious danger that will simply lead to the destruction of the economic security system. It was determined that threats to the economic security of the state in the conditions of global instability should be understood as negative phenomena, their influence can create a danger that will lead to crisis development throughout the country. An analysis was made of the main challenges to the economic security of the state in the context of global instability. It has been established that the challenges to the economic security of the state can be considered as phenomena and processes, the appearance of which can lead to three different results: become a real threat to economic security, positively affect development and have no effect at all.

Key words: challenges, risks, threats, economic security of the state, global instability.

Постановка проблеми. Нині рівень глобалізації настільки стрімко зростає, що не всі країни встигають за такими темпами, і для них сам цей процес стає новим викликом, під який необхідно якомога швидше адаптувати свою політичну, культурну та економічну систему.

У період прискорених темпів глобалізації трансформаційні процеси можуть збільшити соціальну нерівність, підірвати традиційний суспільний устрій, утворити дисбаланс на макро-економічному рівні і нашкодити довкіллю. Все це і багато інших явищ підсилюють глобальну нестабільність у світі, яка створює нові виклики для економічної безпеки кожної держави. Саме економічна безпека держави є дуже чутливою до нових глобальних викликів, ризиків, загроз та небезпек, оскільки процес її безпосереднього забезпечення напряму залежить не лише від внутрішньої стабільності всередині країни, але і від можливості успішно адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нині проблемі забезпечення економічної безпеки держави і протидії негативному впливу загроз присвячена значна кількість наукових праць таких учених, як: О. Бухвальд, О. Білорус, О. Василик, З. Варналій, В. Геєць, К. Горячева, О. Захаров, Т. Пастернак-Таранушенко, О. Тамбовцева, І. Козаченко, В. Коваленко, М. Копитко, В. Мунтіян, А. Мельников, О. Силкін, В. Франчук, А. Штангрет та інші.

З огляду на накопичений науковий здобуток провідних вітчизняних науковців, слід відмітити, що в сучасних умовах розвитку досі залишається актуальним питання визначення нових викликів, ризиків і загроз, які можуть становити суттєву небезпеку для економічної безпеки України.

Мета статті. Основною метою дослідження є визначення основних викликів, ризиків та загроз економічній безпеці держави в умовах глобальної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Нині жодна країна в світі не може стверджувати, що її економічна система повною мірою відділена від світових глобалізаційних явищ. На жаль, не всі вони мають позитивний характер. Велика кількість глобальних змін мають негативний характер та можуть привнести як у світову, так і в економіку окремої держави певні ризики, виклики, загрози та небезпеки. Таким чином, глобальна нестабільність є важливим фактором впливу на всі рівні економічної безпеки держави.

На думку О. Грибача [1, с. 11], поняття «глобальна нестабільність» визначається як явище, до якого входять такі чинники, як збільшення державних боргів країн світу та наступне рефінансування цих боргів за рахунок надання кредитів від світових спілок, монополія емісії світових грошей та безконтрольність позичкового капіталу, а також наявність невизначеності та опортуністична поведінка у світі.

На нашу думку, глобальну нестабільність слід розглядати як такий стан світової економіки, що зазнав певних зрушень, які утворили нові виклики, ризики та загрози для економічної безпеки держав.

Процеси глобалізації і забезпечення економічної безпеки держави тісно взаємопов'язані. Як відзначає американський учений М. Кахлер [2, с. 24–25], навіть країни, які використовують у міжнародній політиці військовий підхід для домінування, погоджуються з тим, наскільки зв'язок глобальної економіки може позитивно вплинути на розвиток і забезпечення захисту національної.

Отже, за глобальної нестабільності економічного клімату страждає і економічний клімат держави. Спроможність захистити власні національні інтереси, інтереси населення та сприяти захисту кожної соціально-економічної системи в країні від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз є запорукою ефективної системи економічної безпеки будь-якої держави.

Під економічною безпекою держави слід розуміти такий стан національної економіки, за якого досягається захист економічних інтересів на усіх її рівнях від негативного впливу середовища функціонування в умовах глобальної нестабільності.

Основною метою економічної безпеки держави є досягнення нею спроможності забезпечувати належний захист своїх економічних інтересів перед новими викликами, ризиками та ефективно протидіяти негативному впливу загроз зовнішнього і внутрішнього середовища.

Економічна безпека держави кожного дня стикається з багатьма дестабілізуючими явищами, основні з яких – це ризики, виклики, загрози та небезпека. У смисловому контексті ці поняття є схожими між собою, але в кожному з них є специфічні характеристики, які формують кардинальні відмінності між ними.

Як зазначає Т. Єфименко [3, с. 73], економічна безпека – це стабільний стан економічної системи, її невразливість до внутрішніх та зовнішніх викликів.

Термін «виклик» є менш загальноживаним, ніж той самий ризик чи загрози (табл. 1).

Деякі автори [4, с. 14] визначають його як складний елемент загрози, прагнення одного суб'єкта до протидії іншому суб'єкту в реалізації його інтересів.

Як протидію реалізації захисних дій, а також як перешкоду на шляху до безпечного розвитку його трактує Н. Різник [7, с. 188].

Виклики можна розглядати як такі явища та процеси, поява яких може привести до трьох різних результатів: стати реальною загрозою для економічної безпеки, позитивно вплинути на розвиток і взагалі не мати жодного ефекту.

Нині можна виділити такі виклики для економічної безпеки України в умовах глобальної нестабільності, як:

1. Зростання соціально-економічної нерівності у світі. Практично 30% усіх доходів у світі належать лише 1% людей. Збільшення розриву між багатими і бідними є суттєвим викликом для державного управління, і тому вкрай важливим сьогодні є пошук шляхів зменшення такого розриву з метою зміцнення економічної безпеки в країні.

2. Поява криптовалюти. Можливо, одним із найсуттєвіших викликів для світу стала поява криптовалюти, яка тотально змінила міжнародну валютно-кредитну систему. З метою уникнення створення нових загроз фінансовій і, як результат, економічній безпеці держави Україна повинна звернути увагу на цю валюту.

3. Всесвітнє зростання нелегального та тіньового бізнесу. Незважаючи на те, наскільки захищена і розвинена та чи інша держава, завжди знайдуться підприємства, фізичні особи яких манить тіньовий сектор економіки. Саме тому виникає потреба у формуванні нових підходів до організації взаємодії між державою і підприємцями з метою утримання їх на «легальній доріжці».

4. Зростання імміграції. Сусідство з провідними європейськими державами позитивно впливає на нашу країну, проте водночас бажання жити краще утворює таке явище, як «відплив інтелекту» з України. Втрата молодого висококваліфікованого працівника лише шкодитиме економічній безпеці окремо взятого підприємства, галузі, регіону і, як наслідок, держави загалом.

5. Стрімкий розвиток космічного бізнесу та нових інноваційних стартапів. На жаль, Україна досі не готова повною мірою фінансово підтримувати власні стартапи і космічну галузь, розвиток яких настільки стрімкий у світі, що може суттєво знизити конкурентоспроможність нашої держави на такому перспективному ринку.

6. Зміна структури і процесу промисловості у світі. Все більше провідних країн світу фокусуються на виробництві саме наукоємної продукції. Водночас глобальні зміни привели до того, що виробництво працемістких товарів переміщують у країни, які лише розвиваються.

Поняття «ризик» нині використовується у багатьох сферах діяльності людини, присутнє воно і в контексті забезпечення економічної безпеки держави (табл. 2).

Ризики – це ймовірності, що можуть привести до виявлення нових можливостей для розвитку і водночас стати серйозною небезпекою, яка попросту призведе до руйнації системи економічної безпеки.

На думку зарубіжного вченого А. Вілета [12, с. 6], поняття «ризик» трактують як

Таблиця 1

Змістовно-морфологічний аналіз поняття «виклик»

Критерій	Складові елементи поняття з джерелами
Сутність поняття	стан [4], спонукання [5], елемент загрози [6], перешкода [7]
Цілеспрямованість	спонукання до дій [4], протидія захисту та діям [7], спонукання до виникнення нових елементів [8]
Об'єкт впливу	безпечний розвиток [7], суб'єкт діяльності [6], нові елементи та зв'язки [8]
Причина виникнення	неефективність старих зв'язків [8]

Джерело: сформовано автором

Таблиця 2

Змістовно-морфологічний аналіз поняття «ризик»

Критерій	Складові елементи поняття з джерелами
Сутність поняття	можливість [10], подія [14], ситуація [11], явище [12], ймовірність [13], об'єктивно-суб'єктивна категорія [9]
Цілеспрямованість	отримання збитків та витрат [10; 13], подолання невизначеності [9], відхилення від запланованих параметрів [14]
Об'єкт впливу	транзакції [10], діяльність підприємства [11], очікуваний результат [9], небажані події [12],
Причина виникнення	випадкова подія [13], небажана подія [12]

Джерело: сформовано автором

об'єктивне явище, що корелює із суб'єктивною невизначеністю настання небажаної події.

Можна виділити найбільш вагомі ризики для економічної безпеки України: ризики, які пов'язані з технологічними проблемами в системі державного управління; ризики, які пов'язані з утворенням негативних екологічних факторів у країні; ризики, які пов'язані з погіршенням демографічного і соціального рівня в країні; ризики, які пов'язані з відсутністю доступу до нових кредитних ресурсів міжнародних організацій; ризики, які пов'язані з недоступністю до окремих ринків інших держав; ризики, які пов'язані з посиленням військової агресії Російської Федерації.

Поняття «загроза» А. Качинський [16] визначає як явище із прогнозованими, але неконтрольованими небажаними подіями, що можуть у певний момент часу в межах цієї території завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити матеріальні збитки тощо.

Водночас Ю. Соколов [18, с. 21] визначає поняття «загроза» як зміну в зовнішніх і внутрішніх елементах середовища функціонування фінансової системи, які можуть привести до такої зміни предмета безпеки і руху для забезпечення фінансової безпеки (незалежності), що проблематичним буде збереження існування фінансової системи в незмінному вигляді.

У табл. 3 зображені основні елементи змістовно-морфологічного аналізу поняття «загроза».

Загрози економічній безпеці держави в умовах глобальної нестабільності слід розуміти як такі негативні явища, що своїм впливом можуть утворити небезпеку, яка призведе до кризового розвитку на території всієї країни.

Основними зовнішніми загрозами для економічної безпеки нашої держави нині є:

- експортно-імпортна незбалансованість;
- низький розвиток державної підтримки конкурентоспроможності українського експорту;
- високий рівень доларизації в країні;
- стрімкий відтік інтелектуальних ресурсів за кордон;
- витіснення вітчизняних товарів іноземними із внутрішнього ринку;
- низький державний контроль за іноземним капіталом.

Виділимо основні внутрішні загрози для економічної безпеки України, які найбільш негативно на неї впливають сьогодні. Це:

- низька якість наданих населенню послуг, віднесених до компетенції держави;
- неспроможність реалізувати усі заплановані інфраструктурні проекти;
- зростання податкового тягаря на бізнес;
- низький інноваційний розвиток в країні;
- низький розвиток «діалогу» між владою і бізнесом;
- зростання безробіття в країні;
- високий рівень корупції в державних органах влади;

Таблиця 3

Змістовно-морфологічний аналіз поняття «загроза»

Критерій	Складові елементи поняття з джерелами
Сутність поняття	зміни [18], ознаки небезпеки [15], потенційні або реальні дії [16], негативні фактори [19]
Цілеспрямованість	поєднати компоненти безпеки [15], заподіяння шкоди, збитків [16], порушити нормальний фінансово-економічний стан [17], спонукати до змін предмету безпеки [18], знизити рівень безпеки [19]
Об'єкт впливу	зовнішнє або внутрішнє середовище [19], особистість, суспільство, держава [16], підприємницька діяльність [17], фінансова система [18]
Причина виникнення	прогнозовані, але неконтрольовані події [16]

Джерело: сформовано автором

– неефективний державний контроль над активами.

На нашу думку, ключовими заходами протидії чи адаптації до нових викликів, ризиків та загроз економічній безпеці держави є тісна взаємодія, партнерство із приватним сектором економіки та забезпечення належного рівня безпеки для кожної складової частини економічної безпеки, починаючи від фінансової і закінчуючи демографічною. Особливу увагу при цьому необхідно приділити удосконаленню системи державного регулювання та контролю, яка повинна стати частиною нового механізму протидії негативному впливу зовнішнього і внутрішнього середовища.

Висновки. Досягнення економічної безпеки держави неможливе без взаємодії з іншими

соціально-економічними системами. Нові виклики, ризики та загрози в умовах глобальної нестабільності вимагають від державного управління пошуку нових шляхів вигідної співпраці з іншими соціально-економічними системами, що дасть змогу захистити національні економічні інтереси. Такою ефективною співпрацею для України може стати публічно-приватне партнерство, яке дасть змогу на вигідних умовах для обох сторін підсилити власну систему економічної безпеки. Саме тому подальшого дослідження потребує питання визначення особливостей публічно-приватного партнерства. Його ефективне застосування допоможе підсилити систему економічної безпеки як для держави, так і для приватного підприємства, що є його учасником.

Список використаних джерел:

1. Грибач О.В. Глобальна нестабільність фінансових ринків в умовах світової кризи. Науковий вісник Херсонського державного університету. № 14. 2015. С. 11.
2. Kahler, M. «Economic security in an era of globalization», 2005. Available at: <http://irps.ucsd.edu/assets/014/6745.pdf> (дата звернення: 27.01.2020).
3. Єфименко Т.І. Фіскальна та монетарна безпека національної економіки // ДННУ «Акад. фін. управління». К., 2016. 447 с.
4. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Засади національної безпеки України: підручник. К.: Інтертехнологія, 2009. 272 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов.ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
6. Олійник О.В. Сутність державної політики забезпечення інформаційної безпеки щодо джерел загроз та інших безпекогенних чинників [Електронний ресурс] // Юрид. вісн. 2016. 1 (38). URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2016/ststji_n1_38_2016/13.pdf.
7. Різник Н.С. Теоретичні засади формування системи діагностики економічної безпеки банку // Вісн. Харк. нац. техн. ун-ту сіл. гос-ва : Економічні науки. 2007. Вип. 66. С. 118–123.
8. Стукан І.Ю., Стрижак А.П. Глобальні виклики для банківської системи України [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/5912/1/>.
9. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 380 с.
10. Roumasset J. A. Rise and Risk: Decision Making Among Low-In-come Farmers. Amsterdam: North-Holland, 1976. 251 p.
11. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. К.: КНЕУ, 2004. 480 с.
12. Willett A.H. The Economic Theory of Risk Insurance, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1951, p.6.
13. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків : монографія. Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. 570 с
14. Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств // дис. на зд. наук. ст. д.е.н. за спец.21.04.02. Вищий навчальний заклад «Університет економіки і права «КРОК»». 2015. 478 с.
15. Бодрук О.С. Структура воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти. К.: Національний ін-т проблем міжнародної безпеки, 2001. 299 с.
16. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення. К.: НІСД, 2001. 312 с.
17. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект [Текст]. К. : Атіка, 2005. 432 с.
18. Соколов Ю. Фінансова безпека економічних систем. М.: Анкіл, 2010. С. 7–45.
19. Штангрет А.М., Котляревський Я.В. Сутність поняття «безпека» та взаємопов'язаних з нею категорій // Наукові записки [Української академії друкарства]. 2010. № 2. С. 75–83.

References:

1. Grybach O.V. (2015) Globalna nestabilnist finansovyh rynkiv v umovah svitovoyi kryzy [Global financial market volatility in a global crisis]. *Naukovyj visnyk Khersonskogo derzhavnogo universytetu*. #14. (in Ukrainian)
2. Kahler, M. (2005) «Economic security in an era of globalization». Available at: <http://irps.ucsd.edu/assets/014/6745.pdf> (accessed: 27.01.2020). (in English)
3. Yefymenko T.I. (2016) Fiskalna ta monetarna bezpeka nacional`noyi ekonomiky` [Fiscal and monetary security of the national economy]. DNU «Akad. fin. upravlinnya». K. (in Ukrainian)
4. Gorbulin V.P., Kachynskiy A.B. (2009) *Zasady nacional`noyi bezpeky` Ukrayiny* [National Security Principles of Ukraine]: pidruchnyk. K.: Intertehnologiya. (in Ukrainian)
5. Busel V.T. (2005) *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy* [A large explanatory dictionary of modern Ukrainian] (z dod. i dopov.) / ukklad. i golov.red. K.; Irpin` : Perun. (in Ukrainian)
6. Olijnyk O.V. (2016) *Sutnist derzhavnoyi polityky zabezpechennya informacijnoyi bezpeky shhodo dzherel zagroz ta inshyh bezpekogenny`x chynnykiv* [The essence of the state policy of providing information security on sources of threats and other safety factors]. *Yury`d. visn.* 1 (38). URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2016/ststji_n1_38_2016/13.pdf. (in Ukrainian)
7. Riznyk N.S. (2007) *Teoretychni zasady formuvannya systemy diagnostyky ekonomichnoyi bezpeky` banku* [Theoretical bases of formation of system of diagnostics of bank economic security]. *Visn. Xark. nacz. texn. un-tu sil. gos-va : Ekonomichni nauky`*. Vy`p. 66. (in Ukrainian)
8. Stukan I.Yu., Stryzhak A.P. *Globalni vyklyky dlya bankivs`koyi systemy Ukrayiny`* [Global Challenges for the Banking System of Ukraine]. URL: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/316497/5912/1/%> (in Ukrainian)
9. Mojseyenko I.P., Marchenko O.M. (2011) *Upravlinnya finansovo-ekonomichnoyu bezpekoyu pidpry`yemstva*: [Management of financial and economic security of the enterprise]. Lviv: L`vDUVS (in Ukrainian)
10. Roumasset J.A. (1976) *Rise and Risk: Decision Making Among Low-Income Farmers*. Amsterdam: North-Holland. 251 p. (in English)
11. Vitlinskyj V.V., Velykoivanenko G.I. (2004) *Ryzykologiya v ekonomici ta pidpry`yemny`cz`tvi*: [Riskology in Economics and Entrepreneurship]. K.: KNEU. (in Ukrainian)
12. Willett A.H. (1951) *The Economic Theory of Risk Insurance*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, p. 6. (in English)
13. Klapkiv M.S. (2002) *Straxuvannya finansovyh ryzykiv* [Financial risk insurance] : monografiya. Ternopil` : Ekonomichna dumka, Kart-blansh. (in Ukrainian)
14. Kopytko M.I. (2015) *Kompleksne zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky` pidpryemstv* [Complex maintenance of economic security of enterprises] // *dy`s. na zd. nauk. st. d.e.n. za specz.21.04.02. Vy`shhy`j navchal`ny`j zaklad «Univerty`tet ekonomiky` i prava «KROK»*. (in Ukrainian)
15. Bodruk O.S. (2001) *Struktura voyennoyi bezpeky: nacio nal`ny`j ta mizhnarodny`j aspekty* [Structure of military security: national and international aspects]. K.: Nacional`ny`j int problem mizhnarodnoyi bezpeky. (in Ukrainian)
16. Kachynskiy A.B. (2001) *Ekologichna bezpeka Ukrayiny: systemnyj analiz perspektyv pokrashhennya* [Ukraine's ecology security: a systematic analysis of prospects for improvement]. K: NISD. (in Ukrainian)
17. Kamlyk M.I. (2005) *Ekonomichna bezpeka pidpryemny`cz`koyi diyalnosti* [Economic security of business activity]. *Ekonomiko-pravovy`j aspekt [Tekst]*. K. : Atika. (in Ukrainian)
18. Sokolov Yu. (2010) *Finansova bezpeka ekonomichny`x system* [Financial security of economic systems]. M.: Ankyl. (in Ukrainian)
19. Shtangret A.M., Kotlyarevskiy Ya.V. (2010) *Sutnist` ponyattya «bezpeka» ta vzayemopovyazany`x z neyu kategorij* [The essence of the concept of "security" and related categories]. *Naukovi zapy`sky` [Ukrayins`koyi akademiyi druzarstva]*. (in Ukrainian)